

1 Co je prožitkové učení a jaký má význam?

Cíle studia

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- definovat pojem prožitkové učení a vymežit jeho cíle a smysl,
- rozlišit mezi pojmy prožitek, zážitek a zkušenost,
- vysvětlit hlavní znaky a principy prožitkového učení.

Průvodce studiem

V této kapitole se budeme zabývat prožitkovým učením v obecnější rovině. Možná si řeknete, že je to zbytečné, že byste raději tyto pasáže přeskočili a zaměřili se hned na realizaci prožitkového učení v předškolním vzdělávání. Jestliže však chcete u sebe rozvíjet kompetence k úspěšné a smysluplné realizaci tohoto učení, je nezbytné chápat jev v celé jeho komplexnosti, tj. pochopit podstatu a všechny souvislosti. Věnujte pozornost také následujícímu vymezení základních pojmů. Abychom si dobře porozuměli hned od začátku, je potřeba stěžejní pojmy vymežit.

1.1 Vymezení základních pojmů

S principem prožitku ve výchově a výuce se setkáváme již v daleké historii. Například v myšlenkách velkého myslitele a učitele J. A. Komenského, který zdůrazňoval ve výchově propojení příkladů, pravidel a cvičení, zapojení všech smyslů. V odborné literatuře pak nacházíme názory, že **koncept prožitého učení** má svůj původ v americké pragmatické pedagogice J Deweya. Zdroje pro koncipování prožitého učení však můžeme najít i v německé, britské i severské linii (Hanuš, Chytilová, 2009). Jakkoli jsou tyto debaty zajímavé, nebudeme je nyní na tomto místě analyzovat a reflektovat. Nicméně je důležité uvědomit si, že prožité učení v našich zemích má své vlastní kořeny a navazuje na historický vývoj pedagogických myšlenek a zkušeností české reformní pedagogiky.

V literatuře i v praxi v oblasti prožitého učení se setkáváme s užíváním několika pojmů podobného obsahu i s jejich záměnou. Jedná se o **pojmy prožitek, zážitek, zkušenost**. Mnohdy jsou užívány jako synonyma. Nejčastěji jde o záměnu pojmů zážitek a prožitek, přičemž pojem zážitek je frekventovanější. I. Jirásek (2004) vymezuje pojmy v těchto vztazích: *„Pro okamžik přítomné aktivity vyhrazujeme slovo prožitek (a proto také praktické působení jako výchovu prožitkem). Jestliže však tento prožitek uplyne do minulosti a my se k němu vracíme, můžeme tento modus označit jako zážitek. Cílem výchovy prožitkem je získání určité trvalejší podoby prožité události, jejíž výsledky můžeme uplatnit i v jiných situacích. Tuto formu pak můžeme nazývat zkušeností“* (Jirásek, 2004, s. 15).

Následně tedy budeme chápat pojmy:

- **prožitek** pro označení momentálního, aktuálního aktivního prožívání,
- **zážitek** pro označení prožitku, ke kterému se vracíme v čase,
- **zkušenost** pro označení toho, co bylo uchováno v paměti individua, a je nyní aktivně prožíváno.

I. Jirásek chápe souvislost těchto pojmů jako cyklus učení s následnou aplikací v praxi (viz obrázek č. 1).

Obrázek č. 1: Spirála zkušenostního/zážitkového učení

Obrázek znázorňuje proces utváření zkušenosti v čase. „Na počátku začínáme u **prožitku**, který je pouze prožíván, je činností samotnou, která je v případě ohlédnutí, tedy jistého návratu, zpětného pozorování transformována v zážitek. Při následném zobecnění a otestování obecných závěrů v nových situacích dochází ke vzniku zkušenosti“ (převzato z: Dočekal, 2012).

Otázky vyžadující písemnou odpověď

Najděte příklady konkrétního prožitku, zážitku a z nich vytvořené zkušenosti. Příklady si poznamenejte do svých poznámkových bloků.

Jak tedy lze definovat „**prožitkové učení**“?

Můžeme říci, že jde o takový proces učení, které především „*zahrnuje vlastní iniciativu toho, kdo se učí. I když podnět přichází zvnějšku, pocit objevování, uchopení, porozumění vychází zvnitřku osobnosti. Tím, že učící se proniká do problému, nalézá řešení, pojmenovává, co se dověděl, nachází smysluplnost získaného poznatku a této dovednosti pro život, pociťuje uspokojení, ovlivňuje své chování, postoje, někdy i změnu vlastní osobnosti*“ (Havlinová, Vencálková et al., 2000).

J. Cornell (2012) označuje proces učení zážitkem pojmem „**flow**“, který můžeme chápat jako plynutí, sladění se. „Flow“ stav známe, když se plně soustředíme na nějakou aktivitu, jsme pohlceni činností v každém jejím detailu.

V tomto procesu je zdůrazňována síla **prožitku**, který má následující znaky. Je:

- nenahraditelný v životě (zaměřujeme se na jedinečnou událost),
- jedinečný (není možné jej zaměnit),
- individuální (každý situaci prožíváme jinak),
- intencionální (vázaný na určitý obsah, určitou událost),
- nepřenositelný z jedné osoby na druhou (nelze předat, ani přesně sdělit),
- komplexní (zahrnující všechny složky osobnosti v psychofyzické jednotě, není možné zúžit na racionální či emocionální zaujetí).

Prožitky, zážitky a zkušenosti jsou navozovány v cíleně plánovaných a realizovaných **situacích**, nejčastěji formou **hry**. Celý proces je po celou dobu svého průběhu sledován a vyhodnocován (**evaluován**) s cílem dosáhnout co největšího rozvojového potenciálu.

Cílem této dramaturgie v českém prostředí je především **rozvoj osobnosti** jedince v různých osobnostních dimenzích, nikoliv pouhý rozvoj vědomostí a dovedností (Hanuš, Chytilová, 2009).

Příklad

Například Prázdninová škola Lipnice působí vytvářením neobvyklých, náročných situací, překonáváním překážek, rozvojem fantazie a tvořivosti, skupinovým prožíváním, rozvojem sebedůvěry, sociální obratnosti, udržováním psychické rovnováhy, změnou hodnotové orientace, posilováním sociální kompetence aj.

1.2 Principy prožitkového učení

Přes rozmanitost přístupů k této problematice, přes nejednotnost terminologie (zejména v otázce pojmů znaky a principy) můžeme vymezit následující principy, které je žádoucí naplňovat, aby prožitkové učení plnilo svůj cíl a smysl:

- spontaneita (jedinec sám je motivován a puzen k určité činnosti, navozuje mu libé pocity, pocity vnitřní spokojenosti),
- objevnost (v procesu prožitkového učení jedinec proniká hlouběji do reality, objevuje nové skutečnosti, což navozuje prožitek radosti z poznávání),
- celostnost (prožitkové učení vyžaduje účast všech smyslů a obou mozkových hemisfér, prožitek je komplexní, zahrnuje nejen rozumovou složku, ale i city a fyzické pocity),
- komunikativnost (jsou vytvořeny podmínky pro volné sdílení prožitku prostřednictvím verbální i neverbální komunikace),
- učení prostřednictvím konkrétní činnosti: manipulace, experimentování a hra (místo pouhého výkladu je umožněna bezprostřední manipulace s objekty poznávání, pochopení zákonitostí na základě experimentování s nimi či pomocí hry),
- prostor pro aktivitu a tvořivost (učící se jedinec přebírá aktivitu, aktivní a tvořivou činností lépe pochopí podstatu i vztahy a uloží trvale do struktury poznání).

Příklad

Tvůrčí úsilí dětí podněcujeme například tím, že vybízíme k nalezení dalších a dalších alternativ řešení, příkladů, každý nový nápad oceníme, nepředkládáme zbytečně vzory a modely, nehodnotíme příliš často nebo vůbec, neznámkujeme...

Mezi další důležité principy odlišující prožitkové učení od tradičního modelu výuky můžeme zařadit:

- princip demokratické spolupráce všech zúčastněných (namísto příkazů a bezhlavé poslušnosti),
- učení se v důsledku vlastního jednání, na základě vlastní zkušenosti,
- vytváření vlastního samostatného názoru, nikoliv slepé opakování toho, co řekla autorita,
- zodpovědnost (žák formuluje problém, vybírá prameny, určuje postup a žije s důsledky své volby),
- přírodní, přirozené, autentické prostředí (Hanuš, Chytilová, 2009; Havlíková et al., 2008; Vážanský, 1992).

Shrnutí

V této kapitole jsme uvedli, že prožitkové učení je proces, který zahrnuje hlavně vlastní iniciativu toho, kdo se učí a přináší vnitřní uspokojení. Porozumění vychází zevnitř osobnosti. Cílem výchovy prožitkem je získání určité trvalejší podoby prožité události, jejíž výsledky můžeme uplatnit i v jiných situacích. Pozornost jsme věnovali rozlišení pojmů prožitek, zážitek, zkušenost. Vymezili jsme základní znaky prožitku a charakterizovali jsme základní znaky prožitkového učení.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Prožitkové učení

Prožitek

Zážitek

Zkušenost

Flow

Principy prožitkového učení

Kontrolní otázky

- 1) Definujte pojem a popište základní znaky prožitkového učení.
- 2) Porovnejte pojmy prožitek, zážitek, zkušenost.
- 3) Zhodnoťte smysl a význam prožitkového učení.
- 4) Vysvětlete základní principy prožitkového učení.